

Egitatezko edo izatezko bikoteen konpentsazio ekonomikoa

Naiara Rodríguez Elorrieta

Aurkibidea

I. KONPENTSAZIO EKONOMIKOA. 1. Sarrera. 2. Arauketa. 2.1. Estatu mailako arauketa. 2.2. Autonomia Erkidegoko mailan. II. JURISPRUDENTZIA. 1. Konstituzio Auzitegiaren jarrera. 2. Auzitegi Gorenaren jarrera. III. AZKENEKO GOGOETAK. IV. BIBLIOGRAFIA.

I. KONPENTSAZIO EKONOMIKOA

1. Sarrera

Egitatezko bikoteen konpentsazio ekonomikoa aztertu baino lehen, komenigarria da lehenengo egitatezko bikoteen kontzeptua eta konpentsazio ekonomikoa zertan datzaten azaltzea.

Alde batetik, egitatezko bikoteei buruz hitz egiteko hainbat termino ezberdin erabiltzen dira: kontratuz kanpoko bizikidetzak, bateratze librea, egitatezko bateratzea, ohaidegoa, egitatezko familia, ezkontza ez den familia, egitatezko ezkontideak, bikote ez ezkondua, *more uxorio* bizikidetzak, etab.

Egitatezko bikoteen kontzeptu modernoak ez zen jurisprudentzian agertu 90. hamarkadaren hasiera arte. Zentsu horretan, Auzitegi Gorenaren esanetan,

«la convivencia “*more uxorio*”, ha de desarrollarse en régimen vivencial de coexistencia diaria, estable, con permanencia temporal consolidada a lo largo de los años, practicada de forma externa y pública con acreditadas actuaciones conjuntas de los interesados, creándose así una comunal vida amplia, intereses y fines, en el núcleo de un mismo hogar»¹.

Era berean, Konstituzio Auzitegia bikote hauen kontzeptua ematen saiatu da:

«Bajo el concepto de unión de hecho se agrupa una diversidad de supuestos de parejas estables que, no obstante su heterogeneidad, comparten ciertas notas

¹ AGE 1992. urteko maiatzaren 18a.

comunes que permiten conformar una noción general unitaria. En efecto, la unión de hecho puede caracterizarse, en principio, como una relación estable de convivencia *more uxorio*, cuyo elemento definitorio común queda cifrado en la voluntad libremente configurada de permanecer al margen del Derecho en cuanto a las consecuencias jurídicas inherentes a la institución matrimonial a que se refiere el art. 32 CE»².

Konstituzio Auzitegiaren erabakitik egitatezko bikotearen hurrengo ezaugarriak atera daitezke: bizikidetza, egonkortasuna, eksklusibotasuna eta formaltasun eza. Hortaz, aipatutako ezaugarriak dituzten erlazio edo harremanek egitatezko bikote izena izango dute.

Bestalde, konpentsazio ekonomikoa Kode Zibilean³ arautzen den figura da. 97. artikulua adierazten duenez,

«banantzeak edo dibortzioak ezkontide bati desoreka ekonomikoa ekarri badio beste ezkontidearen egoerari begira, eta, horren ondorioz, ezkontza bitartean izan zuen egoerak txarrera egin badu, ezkontide horrek konpentsazioa jasotzeko eskubidea izango du; konpentsazio hori aldi baterako edo denbora-mugarik gabeko pentsioa izan daiteke, hitzarmen arau-emaileak edo epaiak kasuan-kasuan zehaztutakoaren arabera».

Artikuluak «ezkontide» hitza erabiltzen du, beraz, konpentsazioa ezkontza harremana bukatzean aplikagarri izan daitekeen figura da. Hala eta guztiz ere, «kompentsazio» hitza egitatezko bikoteen artean erabili daiteke, aurrerago ikusiko denez.

Lan honetan aztertuko dena da zer-nolako eragina daukan egitatezko bikoteen barnean batek ekarpen pertsonala gauzatzea (esaterako, etxeko lanak egitea) eta, ondorioz, bikotearen amaierarekin, horrek ekar dezakeen konpentsazio ekonomikoaren izaera nolakoa izango den.

2. Arauketa

Kompentsazio ekonomikoa hainbat legetan aurreikusten den figura da. Ez da bakarrik Kode Zibilean arautzen, baita Autonomia Erkidegoetako zuzenbide foraletan, esaterako, Euskal Autonomia Erkidegoan eta Nafarroako Autonomia Erkidegoan. Hori bai, kontuan izan behar da Kode Zibilak bikotearen ezkontza harremana aintzat hartzen duela konpentsazio ekonomikoari buruz hitz egiteko, eta, kontrara, Euskal Autonomia Erkidegoko eta Nafarroako Autonomia Erkidegoko legeak egitatezko bikoteei buruz mintzo direla.

² KAE 2013. urteko apirilaren 23a, 93/2013 zk.

³ 1889ko uztailaren 24ko Errege Dekretua, Kode Zibila argitaratzen duena (1889ko uztailaren 25eko EAO, 206.zk.).

2.1. Estatu mailako arauketa

Lehen esan bezala, Kode Zibilak konpentsazio ekonomikoari erreferentzia egiten dio, zehatz-mehatz, 97. artikuluan:

«banantzeak edo dibortzioak ezkontide bati desoreka ekonomikoa ekarri badio beste ezkontidearen egoerari begira, eta, horren ondorioz, ezkontza bitartean izan zuen egoerak txarrera egin badu, ezkontide horrek konpentsazioa jasotzeko eskubidea izango du; konpentsazio hori aldi baterako edo denbora-mugarik gabeko pentsioa izan daiteke, hitzarmen arau-emaileak edo epiaik kasuan kasuan zehaztutakoaren arabera».

Ildo horretatik, Auzitegi Gorenak⁴ artikularen ikuspegi objektibistari eta subjektibistari buruz mintzo da. Horrela,

«es cierto... que el artículo 97 CC ha dado lugar a dos criterios en su interpretación y aplicación. La que se denomina tesis objetivista, en cuya virtud, el desequilibrio afecta a un cónyuge respecto al otro, determinando un deterioro con relación a la posición mantenida durante el matrimonio por el cónyuge que va a resultar acreedor de la pensión; según esta concepción del artículo 97 CC, las circunstancias enumeradas en el párrafo segundo de dicho artículo serían simplemente parámetros para valorar la cuantía de la pensión ya determinada. La tesis subjetivista integra ambos párrafos y considera que las circunstancias del artículo 97 CC determinan si existe o no desequilibrio económico compensable por medio de la pensión del artículo 97 CC».

Artikuluak arautzen dituen inguruabarrak hurrengoak dira:

«1) Ezkontideen artean egindako akordioak. 2) Ezkontideen adina eta osasun-egoera. 3) Ezkontideek lanbiderako duten kualifikazioa eta lanpostua lortzeko aukera. 4) Familiari begira ezkontideek izan duten eta izango duten ardua. 5) Ezkontide batek bere lanarekin besteren merkataritza-, industria- edo lanbide-jardueretan eman duen laguntza. 6) Ezkontzaren eta ezkontideen arteko elkarbizitzaren iraupena. 7) Ezkontide batek pentsio-eskubidea izan eta hori galtzeko duen arriskua. 8) Ezkontide batek eta besteak dituzten ondasun, baliabide ekonomiko eta beharrianak. 9) Garrantzitsu gerta daitezkeen inguruabarretatik beste edozein».

Beraz, konpentsazio ekonomikoa etxean lan egiteagatiko ordaina dela esan genezake. Horrek, ondorioz, Kode Zibilaren 1438. artikulura eramango gaitu. Artikulu horren arabera,

«ezkontideek parte hartuko dute ezkontzaren zamei aurre egitean. Hitzarmenik egin ezean, aurre egite horretan parte hartuko dute bakoitzak dituen baliabide ekonomikoen arabera. Etxerako egiten den lana zametan parte hartzeko bide

⁴ AGE 2012. urteko ekainaren 27a, 411/2012 zk.

gisa hartuko da, eta lan horrek eskubidea emango du banantze-erantzaren azken-tzean konpentsazioa jasotzeko; hitzarmenik egin ezean, epaileak finkatuko du konpentsazio hori».

Aipatutako bi artikulua ezberdintzea zeharo garrantzitsua da, hots, Kode Zibilaren 97 eta 1438 artikulua. Madrilgo Auzitegi Probintzialaren esanetan⁵, 97.artikuluaren aurrekustean den konpentsazio-pentsioa, 1438.artikuluko ezkontzaren zama eta ekarpenetatik baztertu eta eskubide independente eta bikotearen eskubide pertsonal moduan egituratzen da: bere inguruabarrek desoreka ekonomikoa eragiten dute bere bikotearekin zeukan egoerarekin alderatzen bada. Alderantziz, 1438.artikulua aipatzen duen kalte-ordaina ez dio etorkizuneko familia ardurari erreferentzia egiten, ezta bikote krisiak eragin dezakeen desorekari aurreko egoera dela-eta –hori kontuan hartzen da 97. artikuluan–, baizik eta iraganeko familia ardurari bikotearen banantzea gertatu arte. Oviedoko Auzitegi Probintzialak⁶, gainera, hurrengo aipatzen du:

«es de destacar que en la redacción del art. 97 se atiende, una vez reconocido el desequilibrio en alguno de los cónyuges producido por la separación o el divorcio, para su cuantificación, al tiempo de convivencia pasado (circunstancia 6ª) y a la dedicación, tanto pasada como futura, a la familia (circunstancia 4ª), mientras que en el 1438, “el trabajo para la casa” se refiere al realizado durante el tiempo de vigencia del régimen de separación de bienes, que termina como es lógico en el momento de la extinción de tal régimen».

Hori bai, Auzitegi Gorenak⁷ esaten duenez,

«la extinción del régimen de separación, por cualquier causa, de un lado, y la dedicación exclusiva, de otro, de alguno de los cónyuges al trabajo de la casa, determina la compensación del artículo 1438 CC. Se trata de una norma de liquidación del régimen económico matrimonial de separación de bienes que no es incompatible con la pensión compensatoria [artículo 97]».

2.2. *Autonomia Erkidegoko mailan*

Nafarroako Autonomi Erkidegoa eta Euskal Autonomia Erkidegoko legeak dira atal honetan aztertuko direnak, hauek baitira gure eremuan aplikagarriak direnak. Hala ere, badira beste Autonomia Erkidegoetako legeak: Andaluzian, Aragoian, Asturiasen, Balear uharteetan, Kanariar Uharteetan, Kantabrian,

⁵ Madrilgo APE 2009. urteko ekainaren 6a, 368/2009 zb.

⁶ Oviedoko APE 2010. urteko martxoaren 2a, 87/2010 zb.

⁷ AGE 2015. urteko abenduaren 11a, 678/2015 zk.

Katalunian, Extremaduran, Madrilen edo Valentzian. Lehen aipatu moduan, kasu hauetan konpentsazio ekonomiari aipamen egiten zaio, baina egitatezko bikoteen legeen barnean. Beraz, kasu hauetan, konpentsazioa egitatezko bikoteen artean aplikagarri da eta ez ezkontza harremana duten bikoteen artean.

(1) Nafarroako Autonomi Erkidegoa

6/2000 Foru Legea, uztailaren 3koa, bikote egonkorrentzako berdintasun juridikoari buruzkoa⁸, Nafarroako Autonomia Erkidegoko egitatezko bikoteei buruzko legea da. 2.1 artikulua xedatzen duenez,

«hurrengo artikuluetan, bikote egonkortzat hartuko da bi pertsonaren arteko elkartze libre, publiko eta nabarmena, ezkontideenaren antzeko afektibitate-harremanaren pareko harreman batean, sexu-joera kontuan izan gabe, baldin eta adinez nagusi badira edo adingabeko emantzipatu, eta zuzeneko lerroan edo alboko lerroan, bigarren mailaraino, odol- edo adopzio-ahaidetasunik ez badute. Elkartze hori osatzen duten kideek ezin izanen dute beste pertsona batekin ezkontza-loturarik izan edo bikote egonkorrik osatu».

Egitatezko bikoteen kontzeptutik abiatuz, Foru Legearen 5.artikulua elkarbizitzaren arautzeari buruz mintzo da. Lehenengo paragrafoak hurrengo adierazten du:

«bikote egonkorra osatzen duten kideek dokumentu publikoz edo pribatuz arautu ahalko dituzte, balio osoz, elkarbizitzaren ondoriozko harreman pertsonalak eta ondarezkoak, bakoitzaren eskubideak eta betebeharrak adieraziz. Orobat, bikotea osatzen duten kideek arautu egin ahal izanen dituzte egoki deritzeten ordain ekonomikoak bikotea desegiten den kasurako, Foru Lege honek ezarritako gutxieneko eskubideak betiere errespetatuz; eskubide horiei ezin zaie uko egin exijitu ahal direneko unea iritsi bitartean».

5. artikulua bikoteek autonomia borondatearen baitan arautu ditzatekeen gaiak edo puntuak aipatzen ditu, horien artean, «ordain ekonomikoak bikotea desegiten den kasurako».

Foru Legearen 5.5.artikulua hurrengo adierazten du bikoteen hitzarmenik ez dagoen kasuetan:

«hitzarmenik ezean, bi kideek bizirik daudela uzten badiote elkarrekin bizitzeari, inolako ordainketarik edo behar adinakorik jaso gabe bikotearentzat edo bikotekidearentzat lan egin duenak eskubidea izanen du diru-ordainsari bat jasotzeko baldin eta, aipaturiko arrazoia onduz, bidegabeko aberastea ekarri duen desoreka-egoera bat sortu bada bien ondareen artean».

⁸ 2000ko uztailaren 7ko NAO, 82. zk.

Kasu honetan, ostera, bikoteen hitzarmenik ez da egongo, baina legeak diru-ordainsaria –konpentsazio ekonomikoa, alegia– aurreikusten du, baldin eta bikoteak ordainketarik jasotzen ez badu edo hau eskasa bada eta etxean lan egin duen kasuetarako edo bere bikotearentzat⁹ eta, ondorioz, desoreka-egoera sortu bada bion artean.

Hurrengo artikulua konpentsazio ekonomikoaren eskaerari buruz hitz egiten du, eta, horren harira, 6.1 artikulua dio: «aurreko artikuluko 4 eta 5. idatz-zatiek aipatzen duten eskubideen eskaera hori elkarbizitza amaitzen dene-tik urtebeteko epearen barrenean egin beharko da».

(2) Euskal Autonomi Erkidegoa

2/2003 Legea, maiatzaren 7koa, izatezko bikoteak arautzekoa¹⁰, Euskal Autonomi Erkidegoko mailan egitatezko bikoteak arautzen dituen da. 2.1 artikulua bikote hauen kontzeptua ematen du:

«izatezko bikotea da bi pertsonaren arteko elkartze askearen ondorioa; pertsona horiek adinez nagusi edo adingabeko emantzipatuak izan behar dute, gaitasun osoa izan behar dute, eta ezin dute euren artean lerro zuzeneko odol- edo adopzio-ahaidetasunik eduki, ez eta alboko lerroko bigarren mailako odol-ahaidetasunik ere. Harreman sexual edo afektiboa izan behar dute elkarren artean, eta berdin izango da pertsona horiek sexu berekoak edo desberdinekoak izatea. Gainera, bikoteko kideek, ez bata ez besteak, ezin dute ezkontza edo izatezko bikotearen bidezko loturarik izan beste inorekin ere».

Legearen 5. artikulua bikotearen harremana eta ekonomia-erregimena arautzen ditu, eta, horrela, lehenengo paragrafoak hurrengo xedatzen du:

«izatezko bikoteko kideek beren elkartzearen ondorio diren harreman pertsonal eta ondarezkoak arautu ahal izango dituzte agiri publiko edo pribatuaren bitartez, eta bakoitzaren eskubide eta betebeharrak zehaztuko dituzte hor, bai eta bikotea deseginez gero eman beharreko ordain ekonomikoak ere».

Hurrengo artikuluan, zehazki, 6.2.b) artikuluan esaten denez,

«bikoteek, berriazko hitzarmen bat egin ezean... ordainik jaso gabe edo behar besteko ordainik jaso gabe bikotearen etxebizitzarako edo beste bikotekidearentzako lan egin duen bikotekideak jaso beharko duen ordain ekonomikoa, baldin eta lan horrengatik bidegabeko aberastea eragin bada, bien ondareen artean desberdintasuna sortuz».

⁹ Foru Legeak gaztelerazko bertsioan hurrengo aipatzen du: «haya trabajado para el hogar común o para el otro conviviente».

¹⁰ 2003ko maiatzaren 23ko EHAA, 100. zk.

Azken finean, 2/2003 Legea eta 6/2000 Foru Legea modu oso antzekoetan araututa daude: lehenengo, bikoteen autonomia borondateari buruz hitz egiten da (bikoteen arteko hitzarmenei erreferentzia egiterakoan), eta, ondoren, bikoteen arteko itunik ez dagoen kasuetarako aukera bat ematen da (konpentsazio ekonomikoa eskatzea bidegabeko aberastearen bidetik, alegia).

II. JURISPRUDENTZIA

Ondoren, jurisprudenziaren jarrera egitatezko bikoteen konpentsazio ekonomikoa inguruan zein den aztertu egingo da, bereziki, Konstituzio Auzitegiaren 93/2013 sententzia aztertuz¹¹.

1. Konstituzio Auzitegiaren jarrera

Gai honetan emandako epai garrantzitsuena Konstituzio Auzitegiaren 93/2013 sententzia da. Nafarroako 6/2000 Foru Legearen kontra inkonstituzionalitate-errekurtsoa jarri zen, eta, horren ondorioz, Konstituzio Auzitegiak aztertuko den epaia eman zuen.

Epaia, konpentsazio ekonomiari dagokionez, eta, zehazki, Foru Legearen 5.5. artikuluari aipamen eginez, hurrengo zehazten du:

«en efecto, el apartado 1 parece asentarse inicialmente en el principio de libertad de pactos entre los integrantes de la pareja, pero, al referirse a las compensaciones económicas establecidas en los apartados 4 y 5 del propio art. 5 para el caso de disolución de la pareja, establece que habrán de respetarse, “en todo caso, los derechos mínimos contemplados en la propia Ley Foral, los cuales son irrenunciables hasta el momento en que son exigibles”. Esto es, los derechos mínimos que la Ley establece en este punto se imponen sobre los pactos que puedan alcanzar los integrantes de la unión de hecho y, por tanto, sobre la libre voluntad de éstos, por lo que se produce efectivamente la vulneración de la libertad consagrada en el art. 10.1 al imponerles unos efectos patrimoniales que no han asumido voluntariamente mediante el correspondiente pacto».

Hori horrela, konpentsazio ekonomikoa gutxienezko eskubide bat dela ulertuko balitz, ezin izango litzateke eskubidea ukatu elkarbizitza bukatu arte eta desoreka egiaztatu arte¹². Gainera, gutxienezko eskubideak bikoteen arteko paktuen gaintik gailentzearen ondorioa da Konstituzioan 10.1 artikuluan ain-

¹¹ KAE 2013. urteko apirilaren 23koa, 93/2013 zk.

¹² Pérez Martín, A.J. *Pactos prematrimoniales. Capitulaciones matrimoniales. Convenio regulador. Procedimiento consensual*. Valladolid: Lex Nova, 2009, 79. or.

tzatesten den eskubidea urratu egiten dela. Konstituzioak honela dio aipatutako artikuluan (oinarriko eskubide eta betebeharrei buruzkoa): «pertsonaren duintasuna, hari dagozkion eskubide ukiezinekoak, nortasunaren hazkunde librea, lege begirunea eta besteekiko eskubideak ordenu politikoa eta giza bakearen oinarriak dira». Artikuluan nortasuna libreki garatzeko eskubideari aipamen egiten zaio. Definitzeke dagoen eredu bat da, eta eredia gizakiak aukeratzen du bere askatasun indibidualaren bitartez, beste inork ezta estatu aginte batek ere parte hartu gabe bere eraketan eta bere borondatearen erabileran¹³.

Konstituzio Auzitegiak Foru Legearen 5.5. artikulua inkonstituzionaltasuna adierazten du, esanez

«también debe recaer la declaración de inconstitucionalidad sobre el art. 5.5, ya que reconoce el derecho a recibir una compensación económica, “en defecto de pacto”, en caso de que se hubiera generado una situación de desigualdad entre el patrimonio de los convivientes que implique un enriquecimiento injusto. Independientemente de que las reglas generales de responsabilidad por enriquecimiento injusto puedan tener su proyección en determinados supuestos, y de que los miembros de la pareja puedan libremente establecer los pactos que tengan por convenientes al respecto, lo que resulta inconstitucional es la imperatividad de la previsión en los términos referidos, al igual que sucedía con el apartado 3 del mismo art. 5».

Puntu honetan gelditzea komenigarria da. Konstituzio Auzitegiaren araberako, akordiorik ez dagoen konpentsazio ekonomikoa eskatzeko aukera bakarra bidegabeko aberastearen bitartez izango da –kasu batzuetan soilik–. Egusquiza Balmasedaren esanetan¹⁴, Nafarroan paktu edo akordiorik ez dagoen, bizikidetzat bukatzean eman daitezkeen gai eztabaidagarriak Nafarroako Foru Berriak¹⁵ aurreikusten dituen mekanismoen araberako konpentsazioa dira, eta, honek aurreikusten ez baditu, zuzenbide osagarria erabili beharko da¹⁶. Beraz, Nafarroan izateko bikoteen harremana arautzeari buruz, lehenengo, haien arteko akordioek lehentasuna izango dute; bigarren, Nafarroako Foru Berriko xedape-

¹³ Santana Ramos, M.E. Las claves interpretativas del libre desarrollo de la personalidad. *Diario Cuadernos Electrónicos de Filosofía del Derecho*, 29 (2014), 104. or.

¹⁴ Egusquiza Balmaseda, M.A. Cambio de rumbo legislativo de las parejas estables: SSTC 81/2003, de 11 de abril de 2013 y 93/2003, de 23 de abril de 2013. *Revista Doctrinal Aranzadi Civil-Mercantil*, 5 (2013), 18. or.

¹⁵ 1/1973 Legea, martxoaren 1ekoa, Foru Zuzenbide Zibilaria buruzko Konpilazioa edo Nafarroako Foru Berria (1973ko maiatzaren 7ko EAO, 57. zk).

¹⁶ Zuzenbide osagarria Nafarroako Foru Berriko 6. legeak aipatzen du: «Espainiako Kode Zibila eta lege orokorrak zuzenbide osagarri izanen dira, konpilazio honi eta 1. legeak adierazitako tradizio juridiko nafarrari begira, eta ez dira aplikatuko beraietan esanbidez arauturiko kasuetatik kanpo».

nek; eta, azkenik, zuzenbide osagarriak. Baina, zergatik da aplikagarria Nafarroako Foru Berria izatezko bikoteei dagokionez? Nafarroak tradiziozko erregimen bat dauka, familia izaerako bizikidetzaren modalitateari buruzkoa –ezkontzak duen oinarri ezberdinarekin–, eta, bertan diziplinatzen dira bikote harremana bera eta iraungitzea¹⁷.

Nafarroako Foru Berriko bi xedapen aplikagarri dira konpentsazio ekonomikoari dagokionez, hain zuzen, 508. legea eta 129. legea. 508. legea IV. Kapituluaren barnean aurkitzen da, eta legeak arrazoirik gabeko aberasteari buruz mintzo da. Legeak hurrengoa aipatzen du:

«Norbaitek arrazoirik gabe eskuratu edo atxikitzen badu beste pertsona batengandik jasotako irabazia, hori itzultzeko betebeharra du. Ulertzen da arrazoirik gabeko eskuraketa dela egintza ez-zilegi, hitzarmen debekatu edo eskuratzailereantzat moralaren aurkakoa den hitzarmenaren ondorioz gauzaturikoa; eskuratzailak betebeharra du berak jasotakoa itzultzeko eta eragindako kalteen ordaina emateko, ezusteko galeraren ondoriozko mugapenik egin gabe, salbu eta eskuratzaila ezgaia denean, halakoetan aberastearen gaineko erantzukizun hutsa baitu. Ulertzen da arrazoirik gabe atxikitzen dela gauza bat kontraprestazio bat gauzatzeko jaso denean eta hori ez denean gauzatu, edo ordaindu eta kobratu dutenen okerra dela-eta zor ez den betebeharra kobratzeko, eta, berebat, gauza bat jaso denean, jatorrian baliozkoa izan den arrazoiaren ondorioz, baina gero arrazoi horrek ez duenean justifikatzen eskuratutakoaren atxikipena. Kasu horietan, eskuratzailak betebeharra du bere aberastea itzultzeko»¹⁸.

¹⁷ Egusquiza Balmaseda, M.A., *ob. cit.*, 5. or.

¹⁸ 21/2019 Lege Forala, apirilaren 4koa, Nafarroako Foru Berria aldatu eta gaurkotzen duena, 508. legea aldatu egiten du: «Clases. Enriquecimiento sin causa general. El que adquiere, retiene o se enriquece de cualquier otro modo por sí o por medio de un tercero sin que exista causa que lo justifique, y obtiene un lucro de otra persona o a su costa que empobrezca su patrimonio, queda obligado a restituir lo recibido o a abonar el valor de la ventaja patrimonial obtenida. Deberá también indemnizar el perjuicio causado al empobrecido cuando así se establezca legalmente o el juez lo considere procedente. Adquisición por acto ilícito o inmoral. Se entiende por adquisición sin causa la que se ha hecho a consecuencia de un acto ilícito o de un convenio prohibido o que es inmoral para el adquirente. En tal caso, el adquirente queda obligado a restituir lo recibido con sus frutos, rendimientos o intereses e indemnizar el perjuicio sufrido. Dicha obligación subsistirá cuando la cosa se hubiera perdido, aun cuando fuera por caso fortuito, debiendo restituirse su valor además de indemnizar el perjuicio en el caso de que proceda. Lo previsto en el párrafo anterior no resultará de aplicación cuando el adquirente sea una persona menor de edad no emancipada o con la capacidad judicialmente modificada, que responderá tan sólo de su enriquecimiento. Retención sin causa. Se entiende que se retiene sin causa cuando se recibió una cosa para realizar una contraprestación que no se ha cumplido o en cobro de una obligación indebida con error por parte del que pago y del que cobró, o cuando se recibió una cosa por causa inicialmente válida, pero que posteriormente ha dejado de justificar la retención de lo adquirido.

En estos casos, el adquirente está obligado a restituir su enriquecimiento sin perjuicio, además, de lo dispuesto en la presente Compilación para la posesión». Lege Forala 2019. urteko urriaren 16an indarrean jarriko da.

508. legeko arrazoirik gabeko aberastea aplikatzeko ezinbestekoa izango da hurrengo hiru baldintzak ematea:

«Primero. Un enriquecimiento patrimonial que puede consistir tanto en un incremento patrimonial como en la evitación de una disminución por el concepto de daño o de gasto, a cuyos efectos se refiere la ley navarra con la rúbrica genérica de “lucro”; Segundo. Que, para ser injusto o sin causa, carezca de toda razón jurídica; y Tercero. Que, en correlación con el enriquecimiento se produzca un paralelo empobrecimiento en el patrimonio de otra persona, con el efecto de haberse de restituir o resarcir»¹⁹.

Azken finean, 508. legea aplikagarri izan dadin hiru ezaugarri eman behar dira: ondare aberastea gertatzea –ondare gehikuntza edo ondare gutxitzea saihestuz–; aberastea bidegabea edo arrazoirik gabea izateko, arrazoi juridikoaren falta izan behar du; eta aberastearekin batera, beste pertsona baten ondarean pobretzea gertatu behar da, eta, horregatik, itzulera edo ordaina ematearen efektua sortu egiten da.

Ezinbestekoa da 508. legea 129. legearekin harremanetan jartzea, hau da, egitezko erkidegoak arautzen duenarekin, hain zuzen. Lege horrek arautzen duenez,

«Pertsonen eta familien artean elkarbizitza eta elkarlan egonkorrak izan badira horiek arautzeko erregularik ezarri gabe, hurrengoak aplikatuko dira: 1. Une oro, erkidego horren kideetatik edozeinek amaiera eman diezaioke erkidegoari, askatasun osoz. 2. Erkidegoan egindako lanaren ondorioz onura eta hobekuntzak lortu badira, eta erkidegoa desegiteko unean horiek bertan badiraute, erkidegoaren kideei adjudikatuko zaizkie tokiko usadioaren arabera; horretarako, kontuan izan behar dira erkidegora ekarritako ondasunak edo lana, kide bakoitzak jadanik eskuraturiko onurak, desegite-arrazoiak eta gainerrako inguruabarrak. 3. Aurreko erregelaren ondoretarako, ez dira erkidegoaren kidezkat hartuko gurasoekin bizi diren seme-alaba ezkongabeak»²⁰.

Konpentsazio ekonomikoaren arazoa konpontzeko aukera hau aplikagarri izateko arrazoia hurrengoa da: Nafarroako Foru Berriak arau propio eta zehatzak ditu egitezko erkidegoak desegiten direnerako, eta erregimen honetan sartzen dira egitatezko bikoteak²¹.

Bestalde, eta Konstituzio Auzitegiaren inkonstituzionalitate-errekurtsoaren ebazpenarekin jarraituz, Foru Legearen 6.artikuluari dagokionez, Konstituzio Auzitegiak sententzian aipatzen duenez,

¹⁹ AGE 1984. urteko abenduaren 21koa.

²⁰ 2019. urteko urriaren 16tik aurrera, 129. legea, 21/2019 Lege Foraleko 135. legean araututa agertuko da berdin-berdin.

²¹ Egusquiza Balmaseda, M.A., *ob. cit.*, 5. or.

«como consecuencia de la declaración de inconstitucionalidad de los apartados 4 y 5, debe efectuarse igual pronunciamiento en cuanto al art. 6, en la medida en que se refiere a la reclamación y condiciones de pago y extinción de las pensión periódica y la compensación económica que se refieren los citados apartados 4 y 5».

Laburbilduz, Konstituzio Auzitegiak baliogabe deklaritzen ditu Foru Legeko 5. artikuluko 1ª paragrafoko hurrengo zatia: «Foru Lege honek ezarritako gutxieneko eskubideak betiere errespetatuz; eskubide horiei ezin zaie uko egin exijitu ahal direneko unea iritsi bitartean», 5.5 eta 6. artikuluk, besteak beste.

2. Auzitegi Gorenaren jarrera

Konpentsazio ekonomikoa erreklamatzeko –bikoteen arteko akordiorik ez dagoen kasuetarako– Konstituzio Auzitegiak bidegabeko aberastearen bidea aipatzen du. Baina, Auzitegi Gorenaren kasuan, nola bideratu ditu konpentsazio ekonomikoaren eskaerak?

Auzitegi Gorenak hiru jarrera jurisprudenzial nagusi izan ditu egitatezko bikoteen arteko konpentsazio ekonomikoaren erreklamazioa bideratzeko: lehenengoa, bidegabeko aberastearen bitartez; bigarren, Kode Zibilaren 97. artikularen aplikazio analogikoaren bidez; eta, hirugarren eta azkenik, egitatezko egoera bidez kaltetutako bizikidearen babesaren deituriko Zuzenbideko Printzipio Orokorren bitartez.

Auzitegi Gorenak, horren haritik, hurrengoa aipatzen du:

«la Sala Primera del Tribunal Supremo, desde la sentencia de 18 de mayo de 1992, confirmatoria del criterio mantenido por esta Sección, hasta la más reciente de 18 de marzo de 1995, viene manteniendo, en casos análogos al enjuiciado, la formación en estas uniones extramatrimoniales de una comunidad de bienes, precisada de una disolución y liquidación; por lo que, tal concepción, inviabiliza la fijación de una pensión del artículo 97 del Código Civil... Si bien es cierto que la jurisprudencia de esta Sala mantuvo un tiempo la solución indemnizatoria con base en la doctrina del enriquecimiento injusto, posteriormente... considera más adecuada la aplicación analógica del artículo 97 del Código Civil»²².

Hortaz, auzitegiak aitortu egiten du egoera analogoetan aldatu duela aplikatu beharreko irizpidea.

2005. urtean, Auzitegi Gorena bere doktrina bateratzen saiatu zen eta, horregatik,

²² AGE 2002. urteko uztailaren 16koa, 749/2002 zk.

«considera que la figura de la acción de enriquecimiento injusto puede, en la práctica, ser vía adecuada para la obtención de indemnizaciones a la ruptura de la unión de hecho, siempre que concurren los requisitos que la jurisprudencia tiene delimitados para que juegue la misma»²³.

Hala ere, bateratze saiakera alferrikakoa izan zen, izan ere, hurrengo sententziek ez zuten bide berbera hartu eta beste aukera batzuen alde egiten zuten.

Beraz, lehen aipatu bezala, hiru dira Auzitegi Gorenaren jarrera jurisprudentialak: bidegabeko aberastea; Kode Zibilaren 97. artikularen aplikazio analogikoa; eta, egitatezko egoera bidez kaltetutako bizikidearen babesaren deituriko Zuzenbideko Printzipio Orokorraren bitartez.

Alde batetik, bidegabeko aberasteari dagokionez, lehenengo eta behin, figura zertan datzan azaltzea komeni da. Bidegabeko aberastea doktrinak eta jurisprudentialak aitortutako printzipioa da: pertsona batek bere ondarearen gehikuntza lortzen du, arrazoi juridiko nahikorik izan gabe, eta, horregatik, ez dago justifikazio arrazoi nahikorik aberaste hori txirotu denari itzularazteko²⁴. Aldi berean, bidegabeko aberastea bi taldetan bana daiteke: *condictio por prestación* eta *condictio por intromisión*²⁵. Lehenengoaren kasua hurrengo izango litzateke: pertsona baten ondarearen gehikuntza gertatzen da –arrazoi juridikorik gabe– beste pertsona baten aktibitatearen ondorioz (prestazio baten ondorioz). Kasuaren adibidea Kode Zibilaren 1893 (inoren negozioak kudeatzeari buruzkoa) eta 1895. artikuluetan (zor ez den kobratzea) aurki daiteke. Bigarren kasuan, *condictio por intromisión* kasuan, ordea, pertsona aberastu egiten da inoren ondasunen behar ez bezalako eta arrazoirik gabeko inbasioaren ondorioz. Honen adibide gisa jabetza intelektualaren eskubideak urratzen direnean sortzen den bidegabeko aberastea izango litzateke.

Auzitegi Gorenak 1992. urtean emandako sententzian²⁶ egitatezko bikote baten arteko konpentsazio ekonomikoari buruz hitz egiten du. Bertan, egitatezko bikote baten desegitea gertatzen da. Emakumeak konpentsazio ekonomikoa eskatzen du bidegabeko aberastearen bitartez, baina, gizonak horren aplikazio okerra egin dela adierazten du.

Auzitegi Gorenak sententzian adierazten du zeintzuk diren bidegabeko aberastea aplikatzeko baldintzak: 1) Aberastuaren ondarearen gehikuntza.

²³ AGE 2005. urteko irailaren 12koa, 611/2005 zk.

²⁴ Díaz Vales, F. La doctrina del enriquecimiento injusto y la violación de los derechos de propiedad industrial. *Anuario Facultad de Derecho- Universidad de Alcalá I*, 2008, 16. or.

²⁵ Díaz Vales, F., *ob. cit.*, 18-19. orr.

²⁶ AGE 1992. urteko abenduaren 11koa.

2) Aldi berean, beste alderdiaren txirotzea. 3) Aberastea justifikatzen duen kausarik ez egotea. 4) Printzipioaren aplikazioa baztertzen duen lege-agindurik ez egotea²⁷.

Kasu konkretu honetan, lehenengo baldintza bete egiten da, izan ere, gizonaren ondarea gehitu egiten da, ez bakarrik bere lana dela eta, emakumeak etxean lan egiten duen lanari esker ere. Bigarren baldintza bete egiten da ere. Emakumearen txirotzea gertatzen da etxeko-lanak ordainsaririk ez duelako. Modu berean, hirugarren eta laugarren baldintzak betetzen dira. Hirugarrena, gizonaren aberastea justifikatzen duen kausarik ez dagoelako, izan ere, egitatezko bikoteetan ordenamendu juridikoak ez du arretarik emateko obligaziorik zehazten bikokideentzat. Eta, laugarren, konpentsazioa baztertzen duen agindu-legerik ez dago. Hortaz, Auzitegi Gorenaren lehenengo sententzia honetan, egitatezko bikoteen arteko konpentsazio ekonomikoa –emakumea etxeko-lanak egin izan ditu egitatezko harremana indarrean zegoen bitartean– bidegabeko aberastearen figuraren bidez bideratu egiten da.

Beste alde batetik, Kode Zibilarren 97. artikulua aplikazio analogikoa dela eta, kontuan izan behar da ezkontza bidezko harremani aplikagarri den manamendua egitatezko bikoteei modu berean aplikatzen zaiela. Lehen esan bezala, 97. artikulua hurrengo zehazten du:

«Bananteak edo dibortzioak ezkontide bati desoreka ekonomikoa ekarri badio beste ezkontidearen egoerari begira, eta, horren ondorioz, ezkontza bitartean izan zuen egoerak txarrera egin badu, ezkontide horrek konpentsazioa jasotzeko eskubidea izango du; konpentsazio hori aldi baterako edo denbora-mugarik gabeko pentsioa izan daiteke, hitzarmen arau-emaileak edo epaiak kasuan-kasuan zehaztutakoaren arabera».

Kasu honen adibide moduan Auzitegi Gorenaren 2001. urteko sententzia²⁸ ikus daiteke. Erabakiaren egitateak hurrengoak dira: egitatezko bikotea batera bizi izan da 1976. urtetik 1991. urtera arte, nahiz eta haien helburua ezkontzea zen. Hala ere, ezkontza ez zen inoiz gauzatu. Esan bezala, bizikidetzak hamabost urte iraun zituen, eta, bukatzean, gizonak hilero diru-kopuru bat entregatzeko konpromisoa hartzen du, zehazki, 1991. urtetik 1993. urtera arte.

Emakumeak errekurtsoa aurkezten du bidegabeko aberastearen ondoriozko kalte-ordaina eskatzeko, etxean egindako lanagatik, zerbitzuagatik eta berak jasandako txirotzea dela eta (bizikidetzaren denbora eta geroko harremanaren desegiteagatik). Horren harira, Auzitegiak hurrengo adierazten du:

²⁷ Nafarroako Foru Berriak arrazoirik gabeko aberastearentzat eskatzen dituen baldintzak berberak dira, salbu eta laugarrena.

²⁸ AGE 2001. urteko uztailaren 5koa, 700/2001 zk.

«no concurren en el caso de autos dos de los requisitos exigidos por la doctrina jurisprudencial sobre el enriquecimiento sin causa, ya que el presunto enriquecimiento del demandado no carece de “toda razón jurídica” y porque no ha quedado acreditado que haya producido empobrecimiento a la actora. Se añade que si durante quince años existió realmente un enriquecimiento del demandado y un empobrecimiento de la actora, fue consentido por ésta. Finalmente, se alude a la doctrina de los actos propios. El motivo no puede ser acogido».

Auzitegiak hurrengo esaten du ere:

«Ante la ausencia de normativa reguladora de las parejas de hecho, salvo las ya citadas excepciones de concretas Autonomías, no puede inferirse el ejercicio de una acción determinada, excluyente de otras... Pues bien, ante tal anomia, ha de acudir a la fuerza expansiva del ordenamiento jurídico, a través de la aplicación analógica del Derecho y precisamente en estos casos de uniones de hecho “*more uxorio*” encuentra su semejanza en su disolución y final por la voluntad unilateral de una de las partes, con algunos efectos recogidos para las sentencias de separación o divorcio por el Código Civil y así su art. 97 atribuye al cónyuge, al que tal contingencia produzca un desequilibrio económico con relación al otro y que implique un empeoramiento con relación a su situación anterior al matrimonio, el derecho a una pensión, pudiendo convenir en cualquier momento la sustitución de la misma por la constitución de una renta vitalicia, el usufructo de determinados bienes o la entrega de un capital en bienes o en dinero (art. 99)... hay que concluir señalando que el precepto de aplicación es el art. 97 del Código Civil, a través de la analogía».

Beraz, Auzitegi Gorenak analogiaz Kode Zibilaren 97. artikulua aplikatzen du, ezkontzarekin duen parekotasuna edo berdintasunagatik, eta egitatezko bikoteen Estatu mailako arau falta dela eta. Hori bai, pentsa daiteke epaiak ez duela kongruentziarik, izan ere, emakumeak gauza zehatz bat eskatzen du (bidegabeko aberastearen ondoriozko kalte-ordaina) eta Auzitegiak beste arrazoibide bat kontuan izaten du (97. artikularen aplikazio analogikoa). Hala ere, zentsu horretan, eta epaiak esaten duenez,

«no se incurre en incongruencia porque la petición del suplico haga referencia al enriquecimiento sin causa y se atiende por esta Sala de casación a otra diferente argumentación jurídica. Como tiene señalado la importante sentencia de este Tribunal de 27 de marzo de 2001, en el ámbito de la aplicación del derecho al punto controvertido admite una gran elasticidad sin incurrir por ello en el cambio de pretensión, conforme a los principios de “*iure novit curia*” y “*da mihi factum, dabo tibi ius*”. Específicamente, la sentencia de esta Sala de 16 de diciembre de 1996, dictada precisamente con referencia al tema de las “uniones de hecho”, ha recogido que el cambio de punto de vista jurídico no comporta, por regla general, vicio casacional, al no cambiar la “*causa petendi*”».

Azkenik, egitatezko egoera bidez kaltetutako bizikidearen babesaren zuzenbideko printzipio orokorrak demandatzailearen bidegabeko kaltea ekidin nahi duen printzipioa da, printzipio orokorretatik eratorritakoa²⁹.

Printzipioaren adibide Auzitegi Gorenaren 327/2001 sententzia da³⁰. Bertan adierazten denez, egitatezko bikote baten haustea gertatzen da eta, ondorioz, emakumeak, Kode Zibilaren 97. artikuluan oinarrituta, diru-kopuru baten kalte-ordaina ematea eskatzen du, bizikidetza luze baten ondoriozko kalteak, hogeituroteko familia zaintza eta bikotearen desberdintasun ekonomikoa dela bide.

Kode Zibilaren 97. artikulua dela eta, Auzitegi Gorenaren hitzetan,

«ya la demandante había indicado, como razón de apoyo a su pretensión, la analogía del supuesto normativo con el contenido del artículo 97 del Código Civil (ruptura de la convivencia, desequilibrio económico en relación con la posición del otro, enriquecimiento de la situación anterior a la misma...). Se suele decir, sin demasiadas precisiones, que la jurisprudencia del Tribunal Supremo no reconoce la aplicación analógica a las uniones de hecho de las normas sobre el matrimonio y, esto es cierto, en tanto en cuanto afecta a reglas específicas del matrimonio, y muy especialmente, a la sociedad legal de gananciales».

Auzitegiak aurrerago aipatzen duenez,

«la sentencia del Tribunal Supremo, de 10 de marzo de 1998, colma las lagunas legales existentes en relación con las uniones de hecho, conforme al principio general consistente en la protección al conviviente perjudicado... Explicita, en este sentido, que se trata de una situación, “de trascendencia jurídica, derivada de una situación de hecho no regulada por ley. Ni, desde luego, por costumbre. Con lo que es preciso acudir a los principios generales del derecho, última fuente formal del sistema de fuentes en el ordenamiento jurídico, como dispone el artículo 1-1 del Código Civil y matiza el apartado 4 del mismo artículo”».

Epaiak kaltetutako bizikidearen babesaren printzipioa aipatzen duenean honela dio:

«Y el principio general ha sido ya apuntado y no es otro que el de protección al conviviente perjudicado por la situación de hecho; principio que deriva de normas constitucionales (artículo 10, principio de dignidad de la persona, artículo 14, principio de igualdad, artículo 39, principio de protección a la familia), de normas de Derecho privado, como el Código Civil (el propio artículo 96) y la Ley 29/1994, de 24 de noviembre, de Arrendamientos Urbanos (cuyo artículo 16-1-b, entre otros, reconoce expresamente la protección al conviviente), de las sentencias del Tribunal Constitucional (todas las citadas anteriormente)

²⁹ Domínguez Agudo, M.R. El principio de protección al conviviente perjudicado por la unión de hecho. *Boletín del Ministerio de Justicia*, 1966 (2004), 13. orr.

³⁰ AGE 2001. urteko martxoaren 27koa, 327/2001 zk.

y de las mismas sentencias de esta Sala, en las que prácticamente todas ellas reconocen derechos al conviviente perjudicado. Tal principio general, teniendo en cuenta las razones coincidentes que se aceptan en los preceptos ya señalados, se manifiesta, en cuanto al caso que se examina, en la necesidad jurídica de compensar económicamente al conviviente en peor situación económica, con causa en la ruptura de la convivencia, en la cuantía prudencial que atendidas las circunstancias el Juez señale, al menos para facilitar y ayudar el tránsito a la nueva situación de hecho creada. Todas las precedentes razones abonan lo ya dicho y justifican la decisión final».

Beraz, harremanaren haustearen ondorioz, egoera ekonomiko txarragoan geratzen den bikotekidearen konpentsazio ekonomikoa gauzatzen da.

Azken finean, hiru figurak ezberdinak dira³¹. Kode Zibilaren 97. artikulua aplikazio analogikoa gauzatzeko, beharrezkoa da hausteak bikotekide baten desoreka ekonomikoa sortzea beste bikotekidearekin konparatuz eta, horrez gain, beharrezkoa da egoera ekonomikoak okerrera egitea, bizikidetza bukatu baino lehenagoko egoerarekin erkatuz gero. Hau da, desoreka ekonomikoa sortuko da bikotekide batek –harremanaren haustetik aurrera– egitatezko bikote zirenean zuen bizitza maila mantentzen ez duenean, eta, gainera, maila hori beste bikotekideak izango duena baino baxuagoa bada.

Kontrara, bidegabeko aberastean ez da aintzat hartzen harremanaren hausteak zer nolako egoeran usten duen bikotekide kaltetua; baizik eta bizikidetzan sortutako desoreka: baten ondarearen gehikuntza bestearen txirotzearen kausa izango da.

Azkenik, egitatezko egoera bidez kaltetutako bizikidearen babesaren zuzenbideko printzipio orokorrean ez da beharrezkoa bikotekide baten txirotzea gertatzea, ezta –harremanaren baitan– bikotekide baten ekarpen ekonomikoa zein den zehaztea. Nahikoa da bizikidetza bitartean ondare gehikuntza sortzea, baina, horretan ez du zerikusirik izan behar etxearen edo seme-alaben zaintza hartzen duen beste bikotekideak.

Hiru figuren arteko ezberdintasunak ere konpentsazio ekonomikoa kalkulatzeko erabiltzen diren irizpideetan agertzen da³². Horrela, bidegabeko aberastean, egoera desberdinak kontuan izango dira. Alde batetik, ikur negatibo moduan: bikotekide bakoitzak bizitza erkidegoan gauzatutako ekarpen ekonomikoak; komunitate horretan gauzatutako lan pertsonala; eta, bere lanbide sustapenaren kaltetan, seme-alabak zaintzen eta etxeko-lanak egiten orduak eman

³¹ Parejo Carranza, A.J. El derecho a una compensación económica tras la ruptura de la unión no matrimonial. *Revista de Derecho Civil*, 2 (2014), 123-125. orr.

³² Parejo Carranza, A.J., *ob. cit.*, 124-126. orr.

zituaren galdutzat emandako aukera. Beste aldetik, ikur positibo moduan hurrengoak kontuan hartzen dira: harremanaren baitan bikotekide bakoitzak bere ondarean izandako gehikuntza; eta, lan jardueraren eremuan, bakoitzak izandako sustapen pertsonal eta profesionala. Ondorioz, kalkuluak egin ostean txirotuta gelditzen dena –balantzea negatibo duenak– beste bikotekidearen konpentsazioa izan beharko du –balantzea positibo duenak–. Hori bai, aberastea txirotu denari esker sortu behar izan da.

Aldiz, Kode Zibilaren 97. artikulua aplikazio analogikoan, ez dira bidegabeko aberastean aplikagarri diren egoera berdinak kontuan hartzen. Adibidez, egitatezko bikote baten bizikidetzak komunean bakoitzak bere lana dauka etxetik kanpo: gizonak negozio arrakastatsua dauka, eta, emakumeak bere sustapen profesionala lortu du (etxeko-lanak kanpoko emakume batek egiten ditu). Emakumearen irabazi ekonomikoak bere bikotearenak baino baxuagoak dira, eta, ondorioz, berak etxeko mantenurako egiten duen ekarpena txikiagoa da. Bizikidetzak bukatzean, emakumea ez da txirotuko, izan ere, lanean jarraitu du eta profesionalki sustapena lortu du eta, gainera, ez ditu galerarik jasan etxeko-lanak egiteagatik. Kasu honetan, bidegabeko aberastea ez litzateke aplikagarri izango, baina bai, ordea, Kode Zibilaren 97. artikulua. Harremanaren haustea dela eta, nabarmena da bikotekideen arteko desoreka eta, are gehiago, emakumearen egoera txarrera egiten du, harremanaren haustea baino lehenagoko egoerarekin erkatuz gero.

Azkenik, egitatezko egoera bidez kaltetutako bizikidearen babesaren zuzenbideko printzipio orokorrean, konpentsazioa kalkulatzeko aintzat hartuko den inguruabar bakarra bikotekide baten ondarearen gehikuntza izango da, bestelako egoera batzuk kontuan hartu gabe, esaterako, harremanean bakoitzak etxean egindako ekarpen ekonomikoa.

III. AZKENEKO GOGOETAK

Kompentsazio ekonomikoa bideratzeko hiru figurak aztertuta, esan daiteke bidegabeko aberastea dela egokiena, horrela esaten baitu Konstituzio Auzitegiak 93/2013 sententzian. Gainera, argi dagoena da Kode Zibilaren 97. artikulua aplikazio analogikoa gauzatzea ez dela egokia, izan ere, Auzitegi Gorenak 611/2005 sententzian³³ aipatzen duenez:

«Por ello debe huirse de la aplicación por “analogía legis” de normas propias del matrimonio como son los arts. 97, 96 y 98 CC, ya que tal aplicación

³³ AGE 2005. urteko irailaren 12koa, 611/2005 zk.

comporta inevitablemente una penalización de la libre ruptura de la pareja, y más especialmente una penalización al miembro de la unión que no desea su continuidad. Apenas cabe imaginar nada más paradójico que imponer una compensación económica por la ruptura a quien precisamente nunca quiso acogerse al régimen jurídico que prevé dicha compensación para el caso de ruptura del matrimonio por separación o divorcio. Ahora bien, todo lo anterior, no debe excluirse cuando proceda la aplicación del derecho resarcitorio, para los casos en que pueda darse un desequilibrio no querido ni buscado, en los supuestos de una disolución de una unión de hecho. En otras palabras, determinar si, en los casos de ruptura de una unión de hecho, sea por consenso o por decisión unilateral, se puede derivar una compensación o una indemnización».

Ondorioz, Kode Zibilak ezkontza harremanetarako arautzen duena egitatezko bikoteei aplikatzea ez dirudi oso egokia.

Baina, zer gertatzen da egitatezko egoera bidez kaltetutako bizikidearen babesaren zuzenbideko printzipio orokorrarekin? Bidegabeko aberastearen figura baino aproposagoa da? Lehenengo, bidegabeko aberastea doktrinak eta jurisprudentziak sortutako figura da, baina, aldi berean, egitatezko egoera bidez kaltetutako bizikidearen babesaren zuzenbideko printzipio orokorra Auzitegi Gorenak bilatutako konponbidea da egitatezko bikoteak sortzen dituen arau hutsuneak betetzeko (zuzenbidearen printzipio orokorren bitartez)³⁴. Bigarren eta azkenik, bidegabeko aberastea, bikotekide baten ondarearen gehikuntza bestearen txirotzearen kausa da (gehienetan bikotekide batek bere lana alde batera uzten duelako etxeko-lanak egiteko eta seme-alabak zaintzeko), eta egitatezko egoera bidez kaltetutako bizikidearen babesaren zuzenbideko printzipio orokorrean, aldiz, bikotekide baten ondare gehikuntza bakarrik gertatzen da (ez dauka zerikusirik seme-alabak zaintzarekin).

Egitatezko egoera bidez kaltetutako bizikidearen babesaren zuzenbideko printzipio orokorra ordezko moduan erabiltzen den figura dela esan daiteke. Hau da, bikotekide baten bidegabeko aberastea gertatu dela frogatu ezin denean, badirudi printzipioa honetara jotzen dela, eta, ondorioz, esan daiteke bikoteen harremana bukatzen bada eta batek konpentsazio ekonomikoa eskatzen baldin badu, printzipioaren arabera beti egokituko zaiola³⁵.

Figura aproposena konpentsazio ekonomikoa eskatzeko bidegabeko aberastea da, izan ere, egitatezko egoera bidez kaltetutako bizikidearen babesaren

³⁴ Izan ere, printzipioak bere eratorria dauka Konstituzioaren hiru printzipioetan: pertsonaren duintasunerako printzipioa (10. art.); berdintasuna legearen araberako printzipioa (14. art.) eta familiaren babesa printzipioa (39. art.).

³⁵ Pous de la Flor, M.P. «Crisis de parejas: consecuencias patrimoniales por ruptura de las uniones de hecho». En *Revista Crítica de Derecho Inmobiliario*, 2009, núm. 712, 830-831. orr.

zuzenbideko printzipio orokorarekin erkatuz gero, bidegabeko aberasteak baldintza batzuk eskatzen ditu aplikatu ahal izateko: ondare gehikuntza ematea; beste bikotekidearen txirotzea gertatzea; aberasteko kausarik ez egotea eta printzipioaren aplikazioa baztertzen duen lege agindurik ez egotea. Are gehiago, bidegabeko aberastea zein kasutan erabiltzen da? Kasu gehienetan, emakumeak etxeko lanak egiten eta seme-alabak zaintzen eman duten denbora konpentsatzeko erabiltzen da. Kontuan izan behar da, hori egiteko emakumeek haien lanbidea alde batera uzten dutela (osorik edo zati batean bada ere). Horregatik, konpentsazioa ez zaie pertsona guztiei aitortuko, bakarrik baldintza batzuk betetzen dituztenei. Lehen aipatu bezala, Nafarroako eta Euskal Autonomikoa Erkidegoetako legeek konpentsazio ekonomikoa aurreikusten dute, baina, bere bikotekidearentzat lan edo etxean lan egiten duten kasuentzat.

Konstituzio Auzitegiaren 93/2013 sententziaz geroztik, Auzitegi Gorenaren jarrera zein izan da egitatezko bikoteen konpentsazio ekonomikoaren eremuan? Bada, Auzitegi Gorenak 2014. urtean emandako autoan³⁶ honela mintzo da konpentsazio ekonomikoari buruz:

«Como argumento de refuerzo debe añadirse que, atendiendo a los términos en que se plantea la controversia jurídica, no puede obviarse que esta Sala ha tenido ocasión de pronunciarse en varias ocasiones sobre la procedente aplicación de la doctrina del enriquecimiento injusto como medio para compensar al conviviente perjudicado tras la ruptura por el enriquecimiento sin causa del otro».

Aldiz, 2016. urteko autoan hurrengoa adierazten du: «dicho perjuicio se podrá compensar a través de la existencia de un... enriquecimiento injusto o por el mecanismo de la aplicación analógica de la pensión compensatoria». Era berean, 2018. urteko autoan, AGak hurrengoa adierazten du, Audientzia Probintzialaren hitzak berretsiz, «rechaza que existe la incongruencia denunciada, considera que en los casos de reclamación de compensación por ruptura en las parejas de hecho, el TS ha resuelto por vía del enriquecimiento injusto, de la responsabilidad civil extracontractual, la analogía con situaciones de ruptura matrimonial; ante ello, considera que la vía utilizada en la sentencia de instancia es compatible con la utilizada por el TS»³⁷. Ondorioz, ikus daiteke nola nahiz eta Konstituzio Auzitegiak bidegako aberastearen bidetik jo, oraindik Auzitegi Gorenaren jarrera ez da berdina izaten erabaki guztietan. Denbora pasa ahala, aztertu beharko da jarrera horrek bat egiten duen Konstituzio Auzitegiarekin, edo, beste bide batetik joaten den.

³⁶ AGA 2014. urteko urtarrilaren 14koa, 31/2013 errekurtsioa.

³⁷ AGA 2018. urteko azaroaren 7koa, 2762/2018 errekurtsioa.

IV. BIBLIOGRAFIA

DÍAZ VALES, F. La doctrina del enriquecimiento injusto y la violación de los derechos de propiedad industrial. *Anuario Facultad de Derecho- Universidad de Alcalá I*, 2008, 16. or.

EGUSQUIZA BALMASEDA, M.A. Cambio de rumbo legislativo de las parejas estables: SSTC 81/2003, de 11 de abril de 2013 y 93/2003, de 23 de abril de 2013. *Revista Doctrinal Aranzadi Civil-Mercantil*, 5 (2013), 18. or.

PAREJO CARRANZA, A.J. El derecho a una compensación económica tras la ruptura de la unión no matrimonial. *Revista de Derecho Civil*, 2 (2014), 123-125. orr.

PÉREZ MARTÍN, A.J. *Pactos prematrimoniales. Capitulaciones matrimoniales. Convenio regulador. Procedimiento consensual*. Valladolid: Lex Nova, 2009, 79. or.

SANTANA RAMOS, M.E. Las claves interpretativas del libre desarrollo de la personalidad. *Diario Cuadernos Electrónicos de Filosofía del Derecho*, 29 (2014), 104. or.